

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
«Λαϊκή παράδοση και λογοτεχνία»: Μύθοι - Θρύλοι - Παραδόσεις
< ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ >

Σχεδιασμός: Σόνια Κούμουρου, Σύμβουλος Λογοτεχνίας, Υ.Π.Π.
Εποπτεία: Αφροδίτη Αθανασοπούλου, Επ. Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας
Παν/μίου Κύπρου, Επιστημονική υπεύθυνη

Σκεπτικό σεναρίου

Το διδακτικό σενάριο έχει ως σημείο αναφοράς το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας [Π.Σ.Λ.] και αποβλέπει στο να υπηρετηθούν μέσα απ' αυτό οι τρεις πυλώνες των Ν.Α.Π. (επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων, καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν τον δημοκρατικό πολίτη, ανάπτυξη κομβικών ιδιοτήτων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούνται στην κοινωνία του 21ου αιώνα).

Ο σχεδιασμός στηρίζεται κυρίως στην επιλογή κειμένων που σχετίζονται με θρύλους, εκτός των προτεινόμενων στο εγχειρίδιο *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής**, και στοχεύει στην παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο εντάσσονται τα κείμενα δικής μας επιλογής σε ένα διδακτικό σενάριο, κατά την «ανοιχτή» φιλοσοφία του νέου Α.Π. Λογοτεχνίας.

Εμφάσεις σεναρίου, σύμφωνα με το νέο Π.Σ.Λ.

- Συνεξέταση – σύγκριση – αντιπαραβολή ενός κειμένου με άλλα κείμενα ή και άλλα έργα τέχνης
- Άνοιγμα στη συναφή παράδοση άλλων πολιτισμών
- Διαθεματικές συναρτήσεις με άλλα γνωστικά αντικείμενα και μορφές τέχνης
- Βιωματική / ενσυναισθητική διέγερση των μαθητών, που αποσκοπεί στον κριτικό πολιτισμικό εγγραμματισμό τους. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαμέσου των αιώνων μεταβίβαση της λαϊκής πολιτισμικής-λογοτεχνικής κληρονομιάς από γενιά σε γενιά, που την καθιστά ενεργή μέχρι τις μέρες μας
- Τρόποι αξιολόγησης για την ανάπτυξη κριτικής (αναλυτικής και συνθετικής) σκέψης
- Ασκήσεις δημιουργικής γραφής/έκφρασης για την ανίχνευση και καλλιέργεια των δημιουργικών κλίσεων μαθητών και μαθητριών.

Πορεία σχεδιασμού σεναρίου

- Μελέτη των προτεινόμενων κειμένων με γνώμονα τους ειδικούς διδακτικούς στόχους γνωστικού και αξιακού περιεχομένου της θεματικής ενότητας, σε συνάρτηση και με τους στόχους του λογοτεχνικού γραμματισμού για τη συγκεκριμένη βαθμίδα και επίπεδο τάξεων (Α΄+Β΄ Γυμνασίου).
- Οργάνωση-Συνεξέταση των κειμένων με κριτήριο (α) τη λογοτεχνική παράδοση στην οποία ανήκουν (λαϊκή /επώνυμη, εγχώρια /ξένη) και (β) τις συγκλίσεις /αποκλίσεις τους γύρω από τον κοινό θεματικό άξονα-«σύνδεσμο».
- Καταγραφή ενδεικτικών ερωτημάτων/δραστηριοτήτων, για την ανάδειξη των σχέσεων (αναλογιών, διαφορών, ομοιοτήτων κ.τ.ό.) μεταξύ των κειμένων.
- Ιδέες για διαθεματικές συναρτήσεις με άλλα γνωστικά αντικείμενα και, κυρίως, με άλλες μορφές τέχνης.
- Ιδέες για εργασίες δημιουργικού χαρακτήρα, με αφορμή τα προτεινόμενα κείμενα.
- Προτάσεις για υποστηρικτικό υλικό που να πλαισιώνει προωθώντας τη διδασκαλία των κειμένων.

---

* Βλ. *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής, Κείμενα Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου*, εκδ. Υ.Α.Π. 2011, σσ. 97-98 και σε ηλεκτρ. μορφή: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/didaktika_ancheiridia.html

I. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ*

Ομάδα κειμένων Α': Λαϊκοί Θρύλοι (διαφορετικές εκδοχές)

- Η Γοργόνα
- Ο βασιλιάς Αλέξανδρος και η Γοργόνα
- Ο Μέγας Αλέξανδρος και η αδελφή του η Γοργόνα
- Οι αδερφάδες του Μεγαλέξανδρου

Ομάδα κειμένων Β': Επώνυμη δημιουργία

- Ανδρέας Καρκαβίτσας, *Η Γοργόνα*, διήγημα
- Στρατής Μυριβήλης, *Η Παναγιά η γοργόνα*, μυθιστόρημα (απόσπ.)
- Οδυσσέας Ελύτης, «Τα τζίτζικια», ποίημα (από *Τα ρω του έρωτα*)

II. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Τα κριτήρια απορρέουν από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας:[†]

1. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι –γνωστικού και αξιακού περιεχομένου– της θεματικής ενότητας (Π.Σ.Λ., σ. 83)

- Έμφαση στις παλαιότερες μορφές ζωής, με επίκεντρο τη λαϊκή πολιτισμική και λογοτεχνική κληρονομιά.
- Η διαμέσου των αιώνων μεταβίβαση της λαϊκής πολιτισμικής και λογοτεχνικής κληρονομιάς από γενιά σε γενιά, ενεργής μέχρι τις μέρες μας.
- Πρόσφορες αναφορές στη συγγενή παράδοση όμορων λαών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης: Βαλκανικής χερσονήσου και Μεσογείου.

2. Στόχοι λογοτεχνικού γραμματισμού (Π.Σ.Λ., σ. 87)

Θεωρία των λογοτεχνικών ειδών

- Είδη της λαϊκής αφηγηματικής παράδοσης: μύθοι - θρύλοι - παραμύθια (ανώνυμη και επώνυμη δημιουργία).
- Τυπολογία και αντιπαραβολή → ως προς τη μορφή και τα εκφραστικά μέσα, σε συνάρτηση με το ιστορικό /πολιτισμικό περιβάλλον παραγωγής τους.

«Γραμματική» της λογοτεχνικής γλώσσας

- Αφηγηματικός λόγος: Τα «δομικά» υλικά του αφηγηματικού κόσμου: ιστορία, πλοκή, επεισόδια (της «δράσης»), μοτίβα που χαρακτηρίζουν το ποίον και τη δράση των προσώπων. Έμφαση στη δομή και στις αφηγηματικές τεχνικές της λαϊκής αφηγηματικής παράδοσης, καθώς και στους «τρόπους» του λαϊκού αφηγηματικού λόγου.

Ειδικότερα, η συνάφεια των κειμένων με τους παραπάνω στόχους προσδιορίζεται από:

- την ιστορικότητα και τη διαχρονική εξέλιξη του θέματος («τόπου»): η εξέλιξη του θρύλου για τον Μεγαλέξανδρο και οι τοπικές του «μεταμορφώσεις» ως προς το περιεχόμενο και τη γλώσσα

* Τα προτεινόμενα κείμενα, καθώς επίσης το εικαστικό και (επιλεκτικά) το πληροφοριακό υλικό που περιλαμβάνεται στο παρόν σενάριο, δίνονται στους μαθητές σε έντυπη μορφή.

† Οι παραπομπές στις σελίδες του Π.Σ.Λ. γίνονται με βάση τη συγκεντρωτική έκδοση των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων (2010).

- το γεωγραφικό εύρος διάχυσης του συγκεκριμένου λαϊκού θρύλου στη λογοτεχνία διαφόρων λαών
- στοιχεία της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας και το πώς αυτά μεταβιβάζονται ζωντανά στο σήμερα, μέσω συναφών *λαϊκών* θρύλων και *επώνυμων* διηγημάτων, μυθιστορημάτων, ποιημάτων και άλλων μορφών τέχνης
- την εξοικείωση των μαθητών με τη λαϊκή λογοτεχνική κληρονομιά και την καλλιέργεια αγάπης προς αυτήν.

3. Είδος «συνομιλίας» των κειμένων μεταξύ τους (Π.Σ.Λ., σ. 94)

Κοινός θεματικός άξονας-σύνδεσμος → ο θρύλος της Γοργόνας και του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Το θέμα εξετάζεται κάθετα (εκδοχές του *ίδιου* μύθου)* και διαχρονικά, ώστε να καταδειχθεί επίσης η ιστορικότητα των αποτυπώσεών του στην τέχνη (στη λαϊκή αλλά και στην επώνυμη λογοτεχνία, καθώς και εικονιστικές αναπαραστάσεις του σε έργα της ανώνυμης και επώνυμης δημιουργίας).

Ειδικότερα, η ομαδοποίηση των κειμένων (σε συστάδες) και η μεταξύ τους «συνομιλία» προκύπτει από τα εξής στοιχεία:

α) Στα τέσσερα κείμενα της αφηγηματικής λαϊκής παράδοσης (θρύλοι):

- Ο Μέγας Αλέξανδρος, ως εμβληματική ιστορική φυσιογνωμία, ελκύει τη λαϊκή φαντασία, που μετατρέπει («ανακατασκευάζει») το ιστορικά πραγματικό σε (ιστορικό) θρύλο.
- Η Γοργόνα: φανταστικό/μυθικό πρόσωπο της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Γίνεται πρόσωπο του ιστορικού θρύλου για τον Μεγαλέξανδρο με δεσμούς «αίματος», ως η αδελφή του.
- Ο Βουκεφάλας, το ιστορικό άλογο του Μ. Αλεξάνδρου, γίνεται μέρος του θρύλου για τον κάτοχό του αποκτώντας επίσης «μυθικές» διαστάσεις (διασυνδέεται έτσι με αρχαιοελληνικούς μύθους: π.χ. τα άλογα του Αχιλλέα, ο φτερωτός Πήγασος κλπ.).
- Το αθάνατο νερό: μυθικό/παραμυθιακό στοιχείο, που ενσωματώνεται στους θρύλους για τον Μ. Αλέξανδρο: ανέκαθεν οι άνθρωποι επιθυμούσαν την αθανασία και την αιώνια νεότητα (να νικήσουν τη φθορά).
- Ο δράκος /τα δυο βουνά (που ανοιγοκλείνουν): μυθικά/παραμυθιακά στοιχεία, με καταβολές ήδη στην αρχαία μυθολογία (λ.χ. Αργοναυτική εκστρατεία), που ενσωματώνονται στους θρύλους για τον Μ. Αλέξανδρο.

β) Στα τρία κείμενα της επώνυμης λογοτεχνικής παραγωγής:

- Τα στοιχεία του θρύλου της Γοργόνας και του Μ. Αλεξάνδρου -όπως τα παρουσιάσαμε πιο πάνω- σε δεύτερο χρόνο ενσωματώνονται και αξιοποιούνται στην επώνυμη λογοτεχνική παραγωγή, αλλά και σε άλλες μορφές τέχνης.

4. Διαθεματικές συναρτήσεις – Σύγκριση /συνεξέταση με άλλες μορφές τέχνης (Π.Σ.Λ., σ. 74, 94) → Εικαστικά – Ντοκιμαντέρ

* Στο εγχειρίδιο *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής* (ό.π., σημ. 1) προτείνονται οι λαϊκές αφηγήσεις: *Η Γοργόνα, Ο Πενταδάχτυλος της Κύπρου και Το σχέδιο της Αγια-Σοφιάς* που συνεξετάζουν οριζόντια το θέμα «θρύλος».

A. KEIMENA

[ΛΑΪΚΟΙ ΘΡΥΛΟΙ]

Ακολουθούν τέσσερις εκδοχές του θρύλου της Γοργόνας και του Μεγαλέξανδρου.

Η Γοργόνα

Ο βασιλιάς Αλέξανδρος, σαν πολέμησε και πήρε όλα τα ρηγάτα* του κόσμου και τον έτρεμε όλη η γης, η οικουμένη, κάλεσε τους μάγους και τους ρώτησε:

– Πέστε μου, σεις που ξέρετε της μοίρας τα γραμμένα, τι μπορώ να κάμω για να ζήσω πολλά χρόνια, να χαρώ τον κόσμο εδώ, που τον έκαμα όλο δικό μου;

– Βασιλέα μου πολυχρονεμένε, η δύναμή σου είναι πολλή, αποκρίθηκαν οι μάγοι, μα όσα έχει γραμμένα η μοίρα δεν μπορεί να ξεγραφτούνε. Ένα μόνο πράμα είναι που μπορεί να σε κάμει να χαρείς τα βασίλεια και τη δόξα σου, ώστε να θέλεις να γενείς αθάνατος, να ζήσεις ίσα με τα βουνά. Μα είναι δύσκολο, πολύ δύσκολο.

– Δεν σας ρωτώ αν είναι δύσκολο, αλλά ποιο είναι, είπε ο Αλέξανδρος.

– Ε, τότε, βασιλέα μου, στους ορισμούς σου. Είναι τ' αθάνατο νερό, που όποιος το πει θάνατο δε φοβάται. Μα όποιος πάει για να το πάρει πρέπει να περάσει μέσα από δυο βουνά π' ανοιγοκλειούνε και χτυπάει το ένα με τ' άλλο κι ουδέ πουλί πετάμενο δεν προφτάνει να περάσει. Πόσα ξακουσμένα βασιλόπουλα κι αρχοντόπουλα δε χάσανε τη ζωή τους μέσα σε κείνη την τρομερή παγίδα! Άμα περάσεις τα δυο βουνά, είν' ένας δράκος ακοίμητος και φυλάει τ' αθάνατο νερό. Σκοτώνεις το δράκο και το παίρνεις.

Ευτύς ο Αλέξανδρος προστάζει και του φέρνουνε τ' άλογό του, τον Βουκέφαλο, που φτερά δεν είχε και σαν πουλί πετούσε. Καβαλικεύει, δίνει σκαλιά του μαύρου του* και πάει. Και μ' ένα βίτσιμα* πέρασε πέρα πέρα. Σκότωσε τον ακοίμητο δράκο κι επήρε το γυαλί* που 'χε τ' αθάνατο νερό.

Αλλ' έλα δα ο ευλογημένος που άμα γύρισε στο παλάτι του, δεν το φύλαξε καλά! Το βλέπ' η αδερφή του και χωρίς να συλλογιστεί τι είναι, το χύνει. Κατά τύχη χύθηκε πάνω σε μια αγριοκρομμύδα*, και γι' αυτό αυτές οι κρομμύδες δεν ξεραίνονται ποτέ.

Ο Αλέξανδρος μετά κάμποση ώρα πάει να πει τ' αθάνατο νερό, αλλά πού να το βρει; Ρωτάει την αδερφή του κι αυτή του λέει πως δεν ήξερε τι ήτανε και το 'χυσε. Ο βασιλιάς πήγε να τρελαθεί απ' το θυμό του και τη στενοχώρια του και την καταράστηκε να γίνει από τη μέση και κάτω ψάρι και να βασανίζεται στη μέση του πελάγου όσο υπάρχει ο κόσμος.

Ο Θεός τ' άκουσε κι από τότε όσοι γυρίζουνε με τα καράβια τη βλέπουν να παραδέρνεται μέσα στα κύματα· ωστόσο δεν έχει κακία μέσα της για τον Αλέξανδρο· κι άμα ιδεί ένα καράβι, ρωτάει: «Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος;». Κι αν ο караβοκύρης δεν ξέρει την ιστορία της και ειπεί «πέθανε», τότε η κόρη, απ' τη μεγάλη της λύπη, ταράζει με τα χέρια και με τη μεγάλη της ψαρίσια ουρά τη θάλασσα και πνίγει το καράβι. Όσοι όμως ξέρουν της λένε: «Ζει και βασιλεύει»· και τότε η πολύπαθη κόρη κάνει καλή καρδιά και τραγουδεί χαρούμενη γλυκά τραγούδια.

Έτσι μαθαίνουν οι ναύτες τους καινούριους σκοπούς των τραγουδιών και τους φέρνουν στην πατρίδα τους.

Ο λόγος ανάγκη της ψυχής, Κείμενα λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου, Υ.Α.Π., 2011, σ. 97

* **τα ρηγάτα**: τα βασίλεια· **δίνει σκαλιά του μαύρου του**: δίνει σπιρουνιά στο άλογό του· **βίτσιμα**: μαστίγωμα, χτύπημα με βίτσα, με μαστίγιο· **γυαλί**: γυάλινο δοχείο· **αγριοκρομμύδα**: αγριοκρέμμυδο, φυτό γνωστό και ως σκυλλοκρεμμύδα, σκίλλα, μπότσικας και μποτσίκι (σε ορισμένες περιοχές το κρεμάνε στην εξώπορτα του σπιτιού τη μέρα της Πρωτοχρονιάς, Το φυτό αυτό, που ανήκει στα δηλητηριώδη, είναι πολύ γνωστό από την αρχαιότητα για τις φαρμακευτικές του χρήσεις).

Ο βασιλιάς Αλέξανδρος και η Γοργόνα

Ο Αλέξανδρος ο Βασιλιάς, σαν πολέμησε και πήρε όλα τα βασίλεια του κόσμου και τον έτρεμε όλη η γη κι η οικουμένη, κάλεσε τους μάγους και τους ρώτησε:

- Πείτε μου εσείς που κατέχετε της μοίρας τα γραμμένα, τι μπορώ να κάνω για να ζήσω πολλά χρόνια, να χαρώ τον κόσμο που τον έκανα όλον δικό μου;

- Βασιλιά μου πολυχρονεμένη, η δύναμή σου είναι πολλή μα όσα έχει γράψει η μοίρα δεν μπορούν να ξεγραφτούν. Ένα μόνο πράγμα είναι που μπορεί να σε κάνει να χαρείς τα βασίλεια και τη δόξα σου. Μα είναι δύσκολο, πολύ δύσκολο.

- Δεν σας ρωτώ αν είναι δύσκολο, μόνο ποιο είναι;

- Ε, τότε Βασιλιά μου, στους ορισμούς σου, είναι το Αθάνατο νερό που όποιος το πει, θάνατο δεν φοβάται. Μα όποιος πάει για να το πάρει, πρέπει να περάσει ανάμεσα από δυο βουνά που χτυπά το ένα πάνω στο άλλο ασταμάτητα κι ούτε πουλί πετούμενο δεν προλαβαίνει να περάσει. Άμα περάσεις τα δυο βουνά, είναι ένας δράκος ακοίμητος και φυλάει το Αθάνατο νερό. Σκοτώνεις το δράκο και το παίρνεις.

Ευθύς ο Αλέξανδρος προστάζει και του φέρνουνε το άλογό του το Βουκεφάλα που φτερά δεν είχε και σαν πουλί πέταγε. Καβαλικεύει και ξεκινά. Περνά τα δυο βουνά, σκότωσε τον ακοίμητο δράκο και πήρε το γυαλί που χε το Αθάνατο Νερό. Μα έλα που όταν γύρισε στο παλάτι, δεν το φύλαξε καλά! Το βλέπει η Αδελφή του και χωρίς να ξέρει τι είναι, το χύνει. Και κατά τύχη χύθηκε πάνω σε μια αγριοκρεμμύδα και γι' αυτό από τότε οι αγριοκρεμμύδες δεν ξεραίνονται ποτέ. Μετά από ώρα πάει ο Αλέξανδρος να πει το νερό, μα που 'ν' το; Ρωτά την Αδελφή του κι αυτή του λέει πως δεν ήξερε τι ήταν και το έχυσε! Τρελάθηκε από το θυμό και τη στεναχώρια του και την καταράστηκε να γίνει από τη μέση και κάτω ψάρι και να βασανίζεται. Ο Θεός τ' άκουσε και από τότε, όσοι γυρίζουνε με τα καράβια, τη βλέπουνε και παραδέρνεται μέσα στα κύματα. Ωστόσο τον Αλέξανδρο δεν τον μισεί κι όταν δει καράβι το αρπάζει από την πλώρη και ρωτάει.

- Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος; Κι αν ο караβοκύρης δε ξέρει και απαντήσει:

- Απέθανε...

Τότε η κόρη από τη μεγάλη της λύπη ταράζει με τα χέρια και με τα ξέπλεκα ξανθά μαλλιά της τη θάλασσα και πνίγει το καράβι. Όσοι όμως ξέρουνε, απαντούν:

- Ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει...

Και τότε η γοργόνα από τη χαρά της παύει τους ανέμους και τα κύματα και παίζει τη λύρα της και τραγουδάει γλυκά τραγούδια και απ' αυτή μαθαίνουν οι ναύτες τους καινούριους σκοπούς.

Ο Μέγας Αλέξανδρος και η αδελφή του η Γοργόνα

Στους περαζόμενους [=περασμένους] καιρούς, που οι Έλληνες ορίζαν [=κυριαρχούσαν], όταν ο βασιλιάς Αλέξανδρος, εκυρίευσε τον κόσμο, εκάλεσε τους δημογέροντες κι ερώτησε:

- Πώς να ζήσω πολλά χρόνια, να είμαι πάντα νέος; Έχω τόσα πολλά ακόμα να κάμνω σ' αυτόν τον Πάνω Κόσμο!

- Υπάρχει ο τρόπος, αλλά είναι δυσκολότατος, του λένουν αυτοί.

- Και ποιος είναι αυτός ο τρόπος; Θέλω να τον ξεύρω.

- Είναι να πάγεις, να φέρεις και να πεις το Αθάνατο Νερό.

- Και πού εμπορώ να βρω αυτό το Αθάνατο Νερό, να το πω;

- Στην Άκρη του Κόσμου, πέρα απ' τα Δυο Βουνά, που διαρκώς ανοιγοκλείνουν, τόσο γρήγορα πού ο ταχύτερος σταυραετός δεν προφθαίνει να περάσει. Πολλά από τα

καλύτερα βασιλόπαιδα προσεπάθησαν να περάσουν να φθάσουν στ' Αθάνατο αυτό Νερό. Κανένα δεν το κατάφερε. Τα έφαγαν τα Δυο Βουνά. Την ζωή τους, που την ήθελαν αιωνία, την έχασαν για πάντα. Αλλά, και να καταφέρεις και περάσεις, πολυχρονεμένη μας βασιλιά, αυτά τα τρομερά τα Δυο Βουνά, και άλλος κίνδυνος σε περιμένει. Μπρος σου, θα 'βρεις τον Μεγάλο Δράκο, φύλακας της πηγής με το Αθάνατο Νερό. Έχει εκατό μάτια ολόγυρα στο κεφάλι του, και μέρα νύχτα, ποτέ δεν κοιμάται. Όταν κλείνει τα πενήντα τα μισά του τα μάτια, τα άλλα του τα πενήντα μένουν ανοιχτά να παραμονεύουν. Πρέπει να τον σκοτώσεις για να πάρεις το Αθάνατο Νερό. Έως τώρα κανείς δεν το κατόρθωσε...

Όταν τα ήκουσε ο Αλέξανδρος, προσέταξε να σελώσουν το αγαπημένο του το άλογο, τον Βουκέφαλο, από όλα καλύτερο και γληγορότερο, πιο γλήγορο ακόμα κι από τον σταυραετό, ή κι από την αστραπή. Πείρε το τετραπίθαμο σπαθί, το τρεις οργιές κοντάρι. Και έφιππος λοιπόν, δρόμο παίρνει δρόμο αφήνει, και φθάνει στην Άκρη του Κόσμου, κει που συνδυό δεν περπατούν, συντρείς δεν κουβεντιάζουν, στα Δυο Βουνά που του 'παν οι δημογέροντες. Στέκεται ο Αλέξανδρος, τα βλέπει που αδιάκοπα, σαν να μασούν ανοιγοκλείουν, και τόσο γλήγορα που μήτε γεράκι δεν μπορεί να περάσει χωρίς να τ' αρπάξουν.

Ο Αλέξανδρος όμως, το γενναίο παλληκάρι, δεν εφοβήθηκε. Δίνει μια καμτζικιά* του Βουκεφάλου του, και σαν την αστραπή επέρασαν, χωρίς να τους φάγουν τα Δυο Βουνά κι εβγήκαν ζωντανοί. Μόνο, τρεις τρίχες της ουράς του αλόγου επιάσθηκαν... Ο λεβέντης βασιλιάς αντίκρυσε τον φοβερόν δράκοντα με τα εκατό μάτια, τα μισά με κλειστά τα βλέφαρα. Τραβάει το τετραπίθαμο σπαθί, ορμάει και τον σκοτώνει, πριν ακόμα καταλάβει ο δράκος τι του γινότανε, και έπεσε νεκρός στον τόπο. Και έτσι έφθασε στην πηγή με τ' Αθάνατο Νερό ο Αλέξανδρος... Εγέμισε το χρυσό του το παγούρι, επότισε το άλογό του, και το καλό το παλληκάρι πήρε άλλο μονοπάτι, τον δρόμο της επιστροφής. Στον γυρισμό τα Δυο Βουνά ήτον ανοιχτά και για πάντα πια ακίνητα.

Όταν έφθασε στο παλάτι του ο Αλέξανδρος εξέχασε να πει στην αδελφή του τι είχε στο χρυσό παγούρι. Και να που μια μέρα η αδελφή του παίρνει το χρυσό παγούρι, να το καθαρίσει και να το υαλίσει [= γυαλίσει] και χύνει το Αθάνατο Νερό στο περιβόλι ... Το Αθάνατο Νερό επότισε μιαν αγριοκρομμυδιά που, από τότε, ποτέ δεν εμαράθηκε. Όταν έμαθε η βασιλοπούλα τι ζημιά και τι κακό έκανε, απελπίστηκε, κι έμηνε [έμεινε] απαρηγόρητη.

- Θεέ μου! λέγει, πώς να πιστεύσω που μια μέρα θα πεθάνει και ο αγαπημένος μου ο αδελφός, και που εγώ θα φταίω; Με πρέπει [=μου αξίζει] όταν πεθάνει ο Αλέξανδρος, να μπορέσω να τον ξαναφέρω στο φως του Επάνω Κόσμου.

Και από τότε, η αδελφή του βασιλιά έγινε ψάρι από τον ομφαλό ως τα πόδια της. Έπεσε γυναικόψαρο στην θάλασσα και εκεί ζει από τότε ως σήμερα. Είναι η Γοργόνα. Την πανσέληνο, στα πλοία της ανατολής, στις δύσης τα καράβια, την βλέπουνε και την ακούν, οι ναύτες και οι ψαράδες ! Η Γοργόνα η βασιλοπούλα διαρκώς γοργογυρίζει όλες τες αρμυρές θάλασσες. Και όταν συναντήσει καράβι, πάγει κοντά του, και του ρωτά με την γλυκειά της την φωνή, σαν να τραγουδάει:

Εσύ με τα λευκά πανιά, πελαγίσιο ταξιδιώτη, για λέγε με, να σε χαρώ, αν ζει ο αδελφός μου. Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος;

Αλίμονο στον караβοκύρη, στον ναύκληρο, στους ναύτες, άμα πει κανείς που απέθανε ο βασιλιάς Αλέξανδρος. Τότε η Γοργόνα, από μεγάλη θλίψη και τρομερή οργή, αναταράζει τα ύδατα, σηκώνει τα κύματα ως τα σύννεφα, φυσάει σαν θρακιάς*, ξεσχίζει τα πανιά,

---

* **καμτζικιά:** καμ(ι)τσικιά και καμουτσικιά (η): χτύπημα ζώου με καμουτσίκι, με μαστίγιο` **θρακιάς:** ο βόρειος άνεμος που φυσάει στη Θράκη.

σπάει τα κουπιά. Γεμίζει η θάλασσα παλληκάρια, και σε φοβερή τρικυμία βουλιάζει και χάνεται το πλοίο...

Εάν όμως ο караβοκύρης ξεύρει τι πρέπει να πει για να σωθούν όλοι τους, απαντήσει στην ωραία Γοργόνα: Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος, ζει και βασιλεύει, και τον κόσμο κυριεύει! Τότε, η ωραία Γοργόνα χαίρεται, λύνει την κόμη της, απλώνει τα χέρια της σαν αγκαλιά και προστατεύει το πλοίο, κάμνει την θάλασσα γάλα και σαν αμέτρητο χαμόγελο τα κύματα. Ο караβοκύρης και οι ναύτες ακούουν τότε την Γοργόνα, να τραγουδάει έτσι που φεύγει:

Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος, ζει ο αδελφός μου, ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει!

(Απ' τα παραδοσιακά μας, για τα παιδιά μας, Θ. Δ. Ευθυμίου)

Οι αδερφάδες του μεγάλου Αλεξάνδρου (Δήμος Φελλόης των Καλαβρύτων)

Όντας ο μέγας Αλέξανδρος εκυρίευσεν ούλον τον κόσμο, επήγε και εκεί που βγαίνει το αθάνατο νερό, και εγιόμισε δυό λαήναις* για να λουστή και να γίνη αθάνατος. Όντας τοις [= τις] ήφερε 'ς το σπίτι, ένας αξιωματικός που του είχε γινάτι*, λέει 'ς τις αδερφάδες του το μυστικό και τοις ορμηνεύει να λουστούν και να πιουν εκείναις, και να βάλουν άλλο νερό 'ς τοις λαήναις. Εκείναις αμέσως επήραν το νερό και ήπιαν και ελουστήκανε και εχύσανε τα απολούσματα* 'ς το δρόμο. Εκεί έτυχε μία κόττα και ένας μπότσικας* και εβραχήκανε με το αθάνατο νερό· και για τούτο η κόττα ξαναμουτεύει* κάθε χρόνο και γίνεται πάλι νέα και ο μπότσικας δεν ξεραίνεται, και αν [= έστω κι αν] ξεριζωθή και κρεμαστή 'ς τον αγέρα.

Οι αδερφάδες του μεγάλου Αλεξάνδρου άμα ήπιανε τ' αθάνατο νερό κ' ελουστήκανε με δαύτο, εσηκωθήκανε 'ς τον αγέρα, ήγουν [=δηλαδή] έγιναν αερικαίς, και από τότε είναι οι Νεράιδες. Εκείναις κάθε χρόνο παίρνουνε από τα χωριά κορίτσια σημειωμένα,* δηλαδή καμμιά κουτσή ή καμμιά κουλή*, και τοις κάνουνε Νεράιδες να τοις δουλεύουνε, και έτσι έχουνε οι Νεράιδες φουσσάτα* μεγάλα· και κάθονται μέσα 'ς τα λαγκάδια και 'ς τους βράχους.

Οι καθαυτό Νεράιδες, οι αδερφάδες του μεγάλου Αλεξάνδρου, δεν πειράζουν κανένα, αλλά οι σημειωμέναις, οι δούλαις τους, πειράζουν και παίρνουν τους ανθρώπους. Όντας περάση κανένας μεσημέρι ή μεσάνυχτα από το μέρος που βρίσκονται, τον παίρνουνε οι Νεράιδες και τον βαρύνε και τον γκρεμίζουνε* και του κάνουνε χίλια κακά. Άμα όμως νοήση* και φωνάξη· «Ζη Αλέξανδρος ο βασιλιάς, ζη και βασιλεύει!» τότες αμέσως τρέχουνε οι αδερφάδες του και τον γλυτώνουνε.

Όποιος είναι αλαφροήσκιωτος* τοις βλέπει, αλλιώς τον κρούνε* χωρίς να βλέπη τίπτας [= τίποτε]. Πολλές φορές παίρνουν βοσκοπούλαις από τα χωριά, και τοις κρύβουν σε διάφορα μέρη, και τοις κάνουν αόραταις· έτσι αυταίς βλέπουν όσους έρχονται και τοις γυρεύουν, ενώ εκείνοι δεν τοις βλέπουν. Όντας δεν τοις χρειάζονται πλιο [= πια], τοις απολούνε*, και κείναις, όντας γυρίζουν, τα μολογάνε [=ομολογούν] ούλα [= όλα], πως έβλεπαν τους συγγενείς τους που περνούσαν από κοντά τους, και πως το ψωμί που τους έδιναν οι Νεράιδες ήταν ξερό και κατάμαυρο.

* **δυό λαήναις**: δυο λαγήνες (η λαγήνα), δυο λαγήνα = δοχεία για νερό· **γινάτι**: πείσμα· **τα απολούσματα**: κατάλοιπα από το λούσιμο· **μπότσικας**: αγριοκρέμμυδο· **ξαναμουτεύει**: ξαναγιάνει, γίνεται ξανά νέα· **σημειωμένα**: σημαδεμένα· **κουλή**: αυτή που της λείπει το ένα ή και τα δύο χέρια· **φουσσάτα**: τα φουσσάτα = στρατιές· **τον γκρεμίζουνε**: τον ρίχνουν κάτω· **άμα νοήσει**: όταν σκεφτεί· **αλαφροήσκιωτος**: αλαφροήσκιωτος, αυτός που έχει την ικανότητα να βλέπει φαντάσματα, στοιχειά· **τον κρούνε**: τον χτυπάνε· **τοις απολούνε**: τις διώχνουν.

Με το μπρίκι του καπετάν Φαράση αρμένιζα μισοκάναλα εκείνη τη νύχτα. Σπάνια νύχτα! Πρώτη και τελευταία θαρρώ στη ζωή μου. Τι είχαμε φορτωμένο; Τι άλλο από σιτάρι. Πού πηγαίναμε; Πού αλλού από τον Πειραιά. Πράγματα και τα δυο που τα έκαμα το λιγότερο είκοσι φορές. Μα εκείνη τη βραδιά ένιωθα τέτοιο πλάκωμα στην ψυχή, που κινδύνευα να λιγοθυμήσω. Δεν ξέρω τι μου έφταιγε: θες η γαληνεμένη θάλασσα, θες ο ξάστερος ουρανός, θες το τσουχτερό λιοτύρι· δεν μπορώ να ειπώ. Μα είχα τόσο βαριά την ψυχή, ήβρεσκα τόσο σαχλοπλημμυρισμένη τη ζωή, που αν με άρπαζε κανείς να με ρίξει στο νερό, «όχι!» δε θα 'λεγα.

Ο ήλιος ήταν ώρα βασιλεμένος. Τα χρυσοπόρφυρα συγνεφάκια, που συντρόφευαν το βασίλειμά του, σκάλωσαν κάπου μαύρα σαν μεγάλες καπνιές. Ο Αποσπερίτης έλαμψε κρυσταλλόχινο μέσα στα σκούρα. Φάνηκαν ψηλά οι αστερισμοί ένας κι ένας. Τα νερά κάτω πήραν εκείνο το λευκοσκότεινο χρώμα, το κρύο και λαχταριστό του ατσαλιού. Το ναυτόπουλο άναψε τα φανάρια· ο καπετάνιος κατέβηκε να κοιμηθεί· ο Μπούλμπερης έκατσε στο τιμόνι. Ο Μπραχάμης, ο σκύλος μας, κουλουριάστηκε στη ρίζα του αργάτη να ησυχάσει και κείνος. Εγώ ούτε να ησυχάσω μπορούσα. Ούτε ύπνο ούτε ξύπνο. Δοκίμασα να πιάσω κουβέντα με τον τιμονιέρη· μα είχε τόση ανοστία, που έσβησε σαν φωτιά αναμμένη με χλωρόξυλα. Πήγα να παίξω με το Μπραχάμη· αλλά και κείνος τρύπωσε ακόμη περισσότερο το μουσούδι στα πόδια του και βαριεστημένος γρίνιασε, σαν να μου έλεγε:

- Άφησέ με και δεν έχω την όρεξή σου!

Τότε βαριεστημένος και γω πήγα και ξαπλώθηκα μπρούμυτα καταμεσής κι έκλεισα στη χούφτα τα μάτια μου. Ήθελα να μη βλέπω τίποτα, να μην αισθάνομαι πως ζω. Και λίγο λίγο σχεδόν το κατόρθωσα. Κάτι ελάχιστο, σαν θαμπό καντηλάκι, ένιωθα να ζει μέσα μου και γύρω το κορμί μου να σμίγει και να χωνεύει μέσα στ' αναίσθητα σανίδια της κουβέρτας.

Πόσο έμεινα έτσι, δεν ξέρω. Τι μου ήρθε στο νου κι αν μου ήρθε τίποτα, δε θυμούμαι. Άξαφνα όμως άρχισα ν' ανατριχιάζω· σαν κάποιος μαγνήτης να ερέθιζε τα νεύρα μου, όπως η υγρασία αναγκάζει τα πουλιά στο φλυάρισμα. Κι ευθύς πορφυρό κύμα χύθηκε απάνω μου. Πίστεψα πως κολυμπούσα στα αίματα. Και όπως ο κοιμάμενος σε σκοτεινό δωμάτιο αυτόματα ξυπνά στο λαμπρό φως της ημέρας, και γω άνοιξα τα μάτια μου. Τ' άνοιξα ή τα 'κλεισα δε θυμούμαι, θυμούμαι μόνο πως έμεινα ακίνητος. Πρώτη μου σκέψη ήταν πως ξύπνησα στο στομάχι κάποιου ψαριού, που ρούφηξε το καράβι μας. Και όμως δεν ήταν στομάχι ψαριού. Ήταν ο ουρανός ψηλά και κάτω η θάλασσα. Μα όλα, ψηλά και χαμηλά, στρωμένα ήταν με ρούχο κατακόκκινο, κυματιστό, που έβαφε με αβρό φεγγοβόλημα ως και το σωτρόπι της σκάφης μας. Κάπου στα πέρατα της γης πυρκαγιά τίνιζε τη λαμπάδα της ψηλά κι έριχνε φοβερούς αποκλαμούς πέρα δώθε. Μα πού το κάμα και πού η αθάλη της; Και τα δυο έλειπαν.

Κάτω στα βάθη του βοριά κάποιον μενεξεδένιο σύγνεφο άπλωσε και τύλιξε γαλαζόχρωμα τ' αστέρια, τα έκρυψε κάτω από το πυκνό μαγνάδι του. Και παραπάνω τόξο απλώθηκε λευκοκίτρινο κι έχυσε μεσούρανα ποτάμια σκοτεινά και ποτάμια πράσινα, χρυσορόδινα και γλαυκά, λες και ήθελε να βάνει το στερέωμα. Και το τόξο, κινητό σαν ανεμόδαρτο παραπέτασμα, κουνούσε τα κρόσσια εμπρός, άπλωνε τις αραχνοϋφαντες δαντέλλες του και πρόβαινε, όπως η πλημμύρα προβαίνει και σκεπάζει με αφρούς και γλώσσες την αμμουδιά. Τ' αέρινα ποτάμια έτρεχαν γοργά και φούσκωναν και κυλούσαν πάντα σκοτεινά ή πράσινα, χρυσορόδινα ή γλαυκά, και σκόρπιζαν αντιφεγγίσματα ολούθε σαν ηλεκτρικού προβολές χοντρές και αδαπάνητες. Η θάλασσα

ακίνητη αντανakλούσε τα τόσα χρώματα και φαίνονταν όλα ξαφνισμένα μέσα στην τόση λάμψη. Μα περισσότερο ξαφνισμένος ήμουν εγώ. Δεν ήξερα τι να κάμω και τι να συλλογιστώ. Έφτασε, είπα, του κόσμου η συντέλεια. Τέτοια όμως συντέλεια μπορούσε να ευχαριστήσει τον καθένα. Η Γη βούλεται να πεθάνει μέσα στα ροδοκύματα!...

Άξαφνα ανατρώμαξα. Κάτω βαθιά, μέσ' από το μενεξεδένιο σύγγεφο, είδα να προβαίνει ίσκιος πελώριος. Η χοντρή κορμοστασιά, το πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Αγιονόρος. Τα δυο του μάτια γύριζαν φωτεινούς κύκλους κι έβλεπαν περήφανα τον Κόσμο πριν τον κλωστήσουν στην καταστροφή. Να τος, είπα, ο θεόσταλτος άγγελος, ο χαλαστής και σωτήρας! Τον έβλεπα κι είχα σύγκρου στην ψυχή. Από στιγμή σε στιγμή πρόσμενα σφυρί να πέσει το φριχτό χτύπημα. Πάει τώρα η Γη με τους καρπούς πάει κι η θάλασσα με τα ξύλα της! Ούτε τραγούδια πλιο, ούτε ταξίδια, ούτε φιλιά!

Αλλά δεν άκουσα το χτύπημα. Ο ίσκιος πρόβαινε στα νερά με άλματα πύρινα. Κι όσο γρηγορότερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε η κορμοστασιά του. Και άξαφνα ο θεότρεμος όγκος χιλιόμορφη κόρη στάθηκε αντίκρυ μου. Διαμαντοστόλιστη κορώνα φορούσε στο κεφάλι και τα πλούσια μαλλιά γαλάζια χήτη άπλωναν στις πλάτες ως κάτω στα κύματα. Το πλατύ μέτωπο, τ' αμυγδαλωτά μάτια, τα χείλη της τα κοραλλένια έχυναν γύρα κάποια λάμψη αθανασίας και κάποια πηρηφάνια βασιλική. Από τα κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε κι έσφιγγε το κορμί ολόχρυσος θώρακας λεπιδωτός και πρόβαλλε στο αριστερό την ασπίδα κι έπαιζε στο δεξί τη Μακεδόνικη σάρισα. Δεν είχα συνέρθει από την απορία και φωνή γλυκεία, ήρεμη και μαλακή άκουσα να μου λέει:

- Ναύτη-καλεναύτη· ζει ο Βασιλιάς Αλέξαντρος;
- Ο Βασιλιάς Αλέξαντρος! ψιθύρισα με περισσότερη απορία.

Πώς είναι δυνατό να ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος; Δεν ήξερα τι ρώτημα ήταν εκείνο και τι να της αποκριθώ, όταν η φωνή ξαναδευτέρωσε:

- Ναύτη-καλεναύτη· ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος;
- Τώρα, Κυρά μου! απάντησα χωρίς να σκεφτώ. Τώρα βασιλιάς Αλέξαντρος! Ούτε το χρώμα του δε βρίσκεται στη γη.

Οϊμέ! κακό που το 'παθα! Η χιλιόμορφη κόρη έγινε μεμιάς φοβερό σίχαμα. Κύκλωπας βγήκε από το κύμα κι έδειξε λεπιοντυμένο το μισό κορμί. Ζωντανά φίδια τα μεταξόμαλλα σηκώθηκαν περδώθε, έβγαλαν γλώσσες και κεντριά φαρμακερά κι έχυσαν φοβερυστικό ανεμοφύσημα. Το θωρακωτό στήθος και το παρθενικό πρόσωπο άλλαξαν αμέσως, σα να ήταν η Μονοβύζω του παραμυθιού. Τώρα καλογνώρισα με ποιον είχα να κάμω! Δεν ήταν ο Χάρος της Γης, ο χαλαστής και σωτήρας άγγελος. Ήταν η Γοργόνα, τ' Αλέξαντρου η αδερφή, που έκλεψε το αθάνατο νερό και γύριζε ζωντανή και παντοδύναμη. Η Δόξα ήταν του μεγάλου κοσμοκράτορα, αγέραστη κι αιώνια σε στεριά και θάλασσα. Και μόνο για Κείνης τον ερχομό έχυσε ο Πόλος το Σέλας του, να στρώσει τον αθέρα με της πορφύρας το χρώμα. Δε ρωτούσε βέβαια για το φθαρτό σώμα, αλλά για τη μνήμη του αφέντη της. Και τώρα στην άκριτή μου απόκριση μανιασμένη έριξε το χέρι, ένα δασοτριχωμένο και βαρύ χέρι στην κουπαστή, έπαιζε ζερβόδεξα την ουρά της κι έδειξε Ωκεανό τον μαλακό Πόντο.

- Όχι, Κυρά, ψέματα!... τρανοφώναξα με λυμένα γόνατα. Εκείνη με κοίταξε αυστηρά και με φωνή τρεμάμενη ξαναρώτησε:

- Ναύτη-καλεναύτη· ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος;
- Ζει και βασιλεύει· απάντησα ευθύς. Ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει.

Άκουσε τα λόγια μου καλά. Σα να χύθηκε αθάνατο νερό η φωνή μου στις φλέβες της, άλλαξε αμέσως το τέρας κι έλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε το κρινάτο χέρι της από την κουπαστή, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπώντας από τα χείλη της. Και άξαφνα στον ολοπόρφυρον αέρα χύθηκε τραγούδι πολεμικό, λες και γύριζε τώρα ο

Μακεδονικός στρατός από τις χώρες του Γάγγη και του Ευφράτη. Σήκωσα τα μάτια ψηλά και είδα τ' αέρινα ποτάμια, τα σκοτεινά και τα πράσινα, τα χρυσορόδινα και τα γλυκά, να σμίγουν στον ουρανό και να κάνουν Στέμμα γιγάντιο. Ήταν κάμωμα του καιρού ή μην ήταν απόκριση στο ρώτημα της αθάνατης; Ποιος ξέρει. Μα σιγά σιγά οι αχτίνες άρχισαν να θαμπώνουν και να σβήνουν μια με την άλλη, λες κι έπαιρνε τα κάλλη μαζί της η Γοργόνα στην άβυσσο.

Τώρα ούτε Στέμμα ούτε Τόξο φαινόταν πουθενά. Κάπου κάπου σκόρπια σύγνεφα έμεναν σταχτιά και κάτωχρα· και μέσα στην ψυχή μου θαμπή και ξέθωρη η πορφύρα της πατρίδας μου.

Με το μπρίκι του καπετάν Φαράση αρμένιζα μισοκάναλα εκείνη τη νύχτα...

Οδυσσέας Ελύτης, Τα τζιτζίκια

Η Παναγιά τα πέλαγα
κρατούσε στην ποδιά της.
Την Σίκινο, την Αμοργό
και τ' άλλα τα παιδιά της.

Ε σεις τζιτζίκια μου άγγελοι
γεια σας κι η ώρα η καλή.
Ο βασιλιάς ο Ήλιος ζει;
Κι όλ' αποκρίνονται μαζί.

Ζει και ζει και ζει .....
ο βασιλιάς ο ήλιος ζει.

Από την άκρη του καιρού
και πίσω απ' τους χειμώνες
άκουγα σφύριζε η μπουρού
κι έβγαιναν οι Γοργόνες.

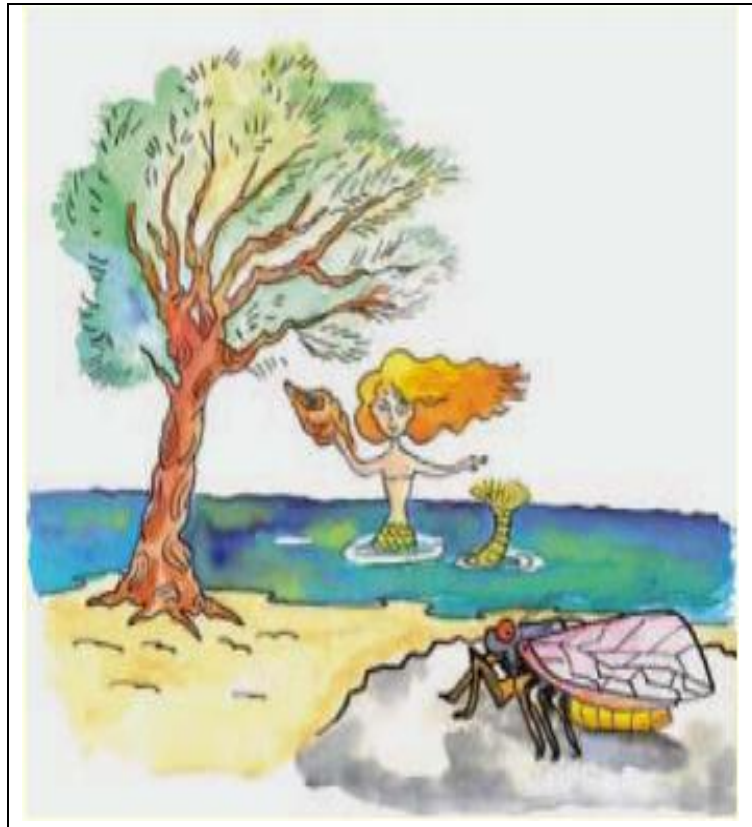
Ε σεις τζιτζίκια μου άγγελοι
γεια σας κι η ώρα η καλή.
Ο βασιλιάς ο Ήλιος ζει;
Κι όλ' αποκρίνονται μαζί.

Ζει και ζει και ζει .....
ο βασιλιάς ο ήλιος ζει.

Κι εγώ μέσα στους αχινούς
στις γούβες στ' αρμυρίκια
σαν τους παλιούς θαλασσινούς
ρωτούσα τα τζιτζίκια:

Ε σεις τζιτζίκια μου άγγελοι
γεια σας κι η ώρα η καλή.
Ο βασιλιάς ο Ήλιος ζει;
Κι όλ' αποκρίνονται μαζί.

Ζει και ζει και ζει .....
ο βασιλιάς ο ήλιος ζει.

Ο παραπάνω πίνακας ζωγραφικής, φιλοτεχνήθηκε από μαθήτρια δημοτικού σχολείου, στην Ελλάδα, ειδικά για το ποίημα του Ελύτη

Στράτης Μυριβήλης, Παναγιά η Γοργόνα (σύντομα αποσπάσματα)

[...] Όμως η χαρά και το μεγάλο μεράκι του ήταν να ζουγραφίζει γοργόνες και λουλούδια στις μάσκες των καϊκιών που τούδιναν να μπογιατίσει. Όλες οι γοργόνες του, χαμογελούσανε σαν αρχαϊκά είδωλα.[...]

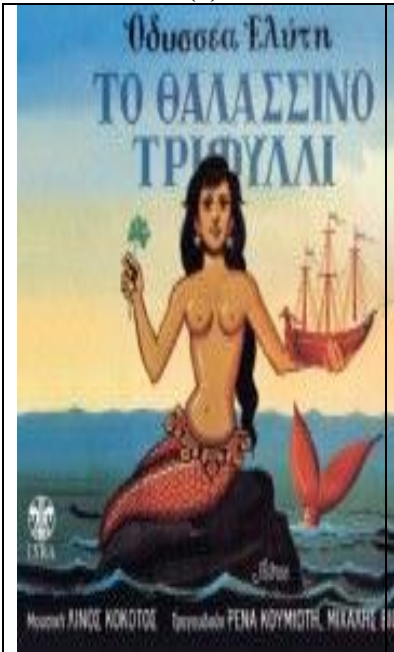
Όμως απόμεινε πίσω τ' όνομά του, απόμεινε μια παράξενη ζουγραφιά, που την άφησε στορισμένη πάνω στον τοίχο της μικρής εκκλησίας. Στέκεται κει ως τα σήμερα, μισοσβησμένη από τον αγέρα και τ' αλάτι της θάλασσας, και είναι μια Παναγιά, η πιο αλλόκοτη μέσα στην Ελλάδα και στον κόσμο της Χριστιανοσύνης. Το κεφάλι της είναι όπως το ξέρουμε από τις τοιχογραφίες της πλατυτέρας .....[...]

Β. ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Απεικονίσεις γοργόνων

(1)

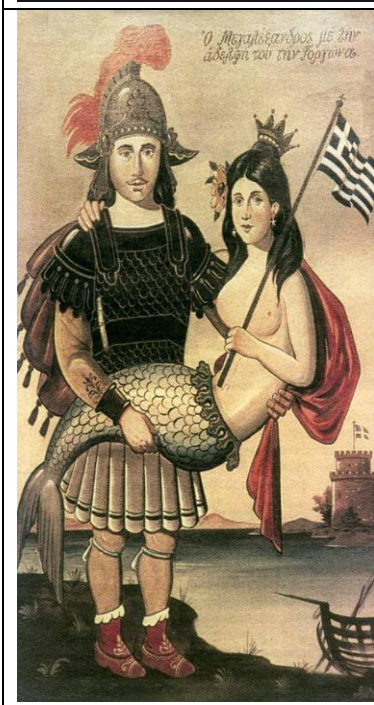
(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

Απεικονίσεις Μεγάλου Αλεξάνδρου

(1)

(2)

(3)

(4)

Γ. ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ

Οι τόποι των μύθων - Προλύμπιες θεότητες (σενάριο - έρευνα: Πέδρο Ολάγια):

<http://www.youtube.com/watch?v=3Jy9G7doKSc>

III. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ - ΑΞΟΝΕΣ «ΣΥΝΟΜΙΛΙΑΣ» ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Θεωρείται ότι οι μαθητές και μαθήτριες είναι γνώστες του θρύλου του Μ. Αλεξάνδρου και της Γοργόνας. Επομένως η συνανάγνωση των κειμένων θα στηριχτεί εν πρώτοις στην παρατήρηση των πιο φανερών ομοιοτήτων και διαφορών τους.

Εφόσον κριθεί αναγκαίο, προτείνεται, ως **δραστηριότητα αφετηρίας**:

(α) να χρησιμοποιηθούν οι εικόνες /έργα ζωγραφικής που απεικονίζουν τα κεντρικά πρόσωπα του θρύλου, ή

(β) να προβληθεί το ντοκιμαντέρ, που προτείνεται στο παρόν υποστηρικτικό υλικό, ή

(γ) να γίνει διασύνδεση της Γοργόνας με γνωστά τους μυθικά πρόσωπα από την *Ιλιάδα* (Νύμφες, Νηρηίδες, Θέτιδα, Λευκοθέα κτλ.)

Σε κάθε περίπτωση, στόχος είναι να διαμορφωθεί από τους ίδιους τους μαθητές ο καμβάς, πάνω στον οποίο θα εξυφανθούν, στη συνέχεια, τα κείμενα με τις λεπτομέρειες, τις συγκλίσεις και αποκλίσεις τους, τις ιδιαιτερότητές τους κτλ.

Σε ό,τι αφορά τους άξονες «συνομιλίας» και συνεξέτασης των κειμένων στην τάξη, οι εκπαιδευτικοί είναι ελεύθεροι στο να δομήσουν τις ερωτήσεις τους όπως οι ίδιοι κρίνουν σκόπιμο· εδώ παραθέτουμε μερικές για τον προσανατολισμό τους.*

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μελετήστε τις τέσσερις παραλλαγές του θρύλου και καταγράψτε σε τρεις στήλες: (α) τα ιστορικά πρόσωπα /στοιχεία που αναφέρονται σε αυτές· (β) πραγματικά πρόσωπα και καθημερινά στοιχεία· (γ) τα μυθικά πρόσωπα και στοιχεία που θεωρείτε φανταστικά /εξωπραγματικά. Παρατηρήστε τώρα τις στήλες και συζητήστε από τι υλικό «φτιάχνονται» οι θρύλοι: πραγματικό ή φανταστικό;
2. Μπορούμε να προσδιορίσουμε το πότε (χρόνος) και το πού (τόπος) διαδραματίζονται τα γεγονότα που αφηγούνται οι θρύλοι; Αιτιολογήστε την απάντησή σας με στοιχεία από τα κείμενα.
3. Συγκρίνετε την πλοκή (την εξέλιξη της ιστορίας) στις τέσσερις παραλλαγές του θρύλου: (α) ποια είναι τα βασικά **επεισόδια** της δράσης; Καταγράψτε τα. (β) Ποιες παραλλαγές παρουσιάζουν τις περισσότερες ομοιότητες ως προς την πλοκή και ποιες/ποια αποκλίνει περισσότερο; Σε τι πιστεύετε μπορεί να οφείλεται αυτό;
4. Συγκρίνετε τη σειρά (αλληλουχία) των γεγονότων στις αφηγήσεις των τεσσάρων πρώτων κειμένων (θρύλων). Τι παρατηρείτε: είναι γραμμική ή γίνεται «με άλματα»; (α) Πόσο ενοχλεί αυτό και γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει; Σε ποια άλλα λογοτεχνικά

* Κάποιες από τις προτεινόμενες ερωτήσεις μπορούν να διατυπωθούν διαφορετικά ή να αποτελέσουν ερευνητικό έναυσμα για γραπτές εργασίες κατά ομάδες μαθητών. Επαναλαμβάνουμε ότι οι ερωτήσεις είναι ενδεικτικές (και όχι δεσμευτικές) της διδακτικής πορείας του προτεινόμενου σεναρίου· ασφαλώς, μπορούμε να επεκταθούμε σε ακόμα περισσότερα ή και σε διαφορετικά πεδία διερεύνησης, ανάλογα με το επίπεδο και τα ενδιαφέροντα των μαθητών μας.

είδη της λαϊκής μας παράδοσης συμβαίνει το ίδιο; (β) Σε ποια από τις παραλλαγές η αλληλουχία αυτή σας φαίνεται λιγότερο λογική (χωρίς σειρά;)

5. Εντοπίστε στα τρία πρώτα κείμενα τα **μοτίβα** (στερεότυπα γνωρίσματα), που χαρακτηρίζουν τα πρόσωπα και τη συμπεριφορά ή δράση τους.
6. Υπογραμμίστε τις λέξεις – εκφράσεις, όπου ο δεύτερος θρύλος διαφέρει από τον πρώτο. Βρείτε τις διαφορές που έχει και ο τρίτος θρύλος.
7. Συγκρίνοντας τις τρεις πρώτες παραλλαγές του θρύλου, ποια σας άρεσε περισσότερο και γιατί;
8. Συγκρίνετε την τέταρτη εκδοχή του θρύλου με τις τρεις προηγούμενες παραλλαγές. Σε ποια σημεία /στοιχεία του εντοπίζετε τις μεγαλύτερες διαφορές; Μπορείτε να τις αιτιολογήσετε; (λάβετε υπόψη σας ότι ο θρύλος αυτός καταγράφηκε σε περιοχή απομακρυσμένη από τη θάλασσα).
9. Ποια είναι τα κοινά σημεία του τέταρτου θρύλου με τους προηγούμενους; Ποιες παρατηρήσεις θα κάνατε για τη γλώσσα του τέταρτου θρύλου;
10. Ένας γνωστός Έλληνας συγγραφέας, ο Ανδρέας Καρκαβίτσας, που ανήκει σε παλαιότερη από τη δική μας εποχή, ασχολείται με τον θρύλο της Γοργόνας και του Μεγαλέξανδρου. Γιατί άραγε;
11. Συγκρίνετε τον θρύλο της γοργόνας, όπως εμφανίζεται στο διήγημα του Καρκαβίτσα, με τους λαϊκούς θρύλους: ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές εντοπίζετε;
12. Να συγκρίνετε τη γλώσσα του κειμένου του Καρκαβίτσα με εκείνη των τεσσάρων πρώτων θρύλων. Τι συμπέρασμα βγάζετε;
13. Υπάρχει λογική αλληλουχία των γεγονότων στο κείμενο του Καρκαβίτσα; Να δώσετε δύο παραδείγματα από το κείμενο που επιβεβαιώνουν την άποψή σας.
14. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, υπάρχει στο διήγημα του Καρκαβίτσα η αφήγηση μιας σειράς άλλων γεγονότων, πριν ο συγγραφέας αναφερθεί στον θρύλο της Γοργόνας και του Μεγαλέξανδρου; Πώς αιτιολογείται η εξιστόρηση του θρύλου και γιατί ο συγγραφέας αισθάνεται την ανάγκη να δικαιολογηθεί; Θα αναμέναμε κάτι τέτοιο από έναν ανώνυμο λαϊκό αφηγητή;
15. Αφού μελετήσετε τους ήρωες, την υπόθεση και την πλοκή στο διήγημα του Καρκαβίτσα, να προσδιορίσετε τα βασικά χαρακτηριστικά του είδους.
16. Ένας άλλος σύγχρονος δημιουργός μας, ο ποιητής Οδυσσέας Ελύτης, έχοντας στο μυαλό του τον λαϊκό θρύλο της Γοργόνας και του Μεγαλέξανδρου, έγραψε «Τα τζιτζίκια». Εντοπίστε τα σημεία του ποιήματος όπου ανατρέπεται ο παραδοσιακός θρύλος.

Σύνδεση με άλλες μορφές τέχνης

1. Δίπλα από το ποίημα «Τα τζιτζίκια» υπάρχει η ζωγραφιά μιας μαθήτριας δημοτικού, που εμπνεύστηκε από το ποίημα του Ελύτη. Τι διαφορές παρουσιάζονται μεταξύ του ποιήματος και της ζωγραφιάς; Πώς εξηγείτε αυτές τις διαφορές;

2. Σας δίνονται έξι εικόνες που απεικονίζουν γοργόνες. Αφού τις μελετήσετε, να βρείτε ποιες από τις γοργόνες ταιριάζουν περισσότερο με τις περιγραφές των κειμένων σας. Να αιτιολογήσετε την άποψή σας, με συγκεκριμένα στοιχεία από τα κείμενα και τις εικόνες.
3. Δύο από τις εικονιζόμενες νεράιδες προέρχονται από τον Δυτικό Πολιτισμό, όπου γοργόνα είναι η Άριελ. Ποιες είναι αυτές οι εικόνες και σε τι διαφέρουν από τη «δική μας» γοργόνα; Εσείς γνωρίζετε την Άριελ και από πού (ποια πηγή);
4. Τι διαφορετικό έχει από τις άλλες η έκτη γοργόνα; Από ποιους πολιτισμούς σας φαίνεται να προέρχεται;
5. Να παρατηρήσετε την τέταρτη απεικόνιση της γοργόνας «Ο Μέγας Αλέξανδρος και η αδελφή του η Γοργόνα», που είναι πίνακας του Μποστ, από τη σειρά «Λαϊκά Εικόναι». Ποια στοιχεία του πίνακα (χρώματα, αμφίεση εικονιζομένων, περιβάλλον, αντικείμενα κτλ.) φανερώνουν την ταύτιση του έργου με τη μακραίωνη πολιτισμική /ιστορική παράδοση του ελληνισμού;
6. Σας δίνονται τέσσερις απεικονίσεις του Μ. Αλεξάνδρου. Αφού μελετήσετε προσεκτικά τα στοιχεία τους (απόδοση προσώπου, ενδυματολογία, έφιππη στάση, «στήσιμο» εικόνας), προσπαθήστε να τις κατατάξετε με γνώμονα ποια σας φαίνεται πιο «ιστορική» (ότι βρίσκεται πιο κοντά στην εποχή του μεγάλου στρατηλάτη και έτσι αποδίδει πιστότερα την πραγματική μορφή του) και ποια πιο «ανιστορική» (φανταστική).
7. Ποια ή ποιες από τις απεικονίσεις αυτές σας φαίνεται ότι ταιριάζει καλύτερα στις περιγραφές των κειμένων σας; Να τεκμηριώσετε την επιλογή σας με στοιχεία από τα κείμενα.
8. Μία από τις τέσσερις απεικονίσεις του Μ. Αλεξάνδρου, είναι φιγούρα για το θέατρο σκιών (καραγκιόζη), του Ευγένιου Σπαθάρη. Ποια είναι αυτή η φιγούρα και πώς δικαιολογείται η ένταξή της στο πρόγραμμα ενός караγκιοζοπαίχτη της εποχής μας; Με ποια από τις απεικονίσεις της Γοργόνας, που είδατε παραπάνω, «συγγενεύει»; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με συγκεκριμένα στοιχεία της *τεχνοτροπίας* των δύο έργων που το επιβεβαιώνουν.
9. Ο «δικός» σας Μ. Αλέξανδρος, αν κυκλοφορούσε ανάμεσά μας, πώς θα φερόταν και τι θα φορούσε; Ποια πολιτική θέση νομίζετε ότι θα κατείχε;
10. Βρείτε από το Διαδίκτυο τραγούδια που αναφέρονται στη Γοργόνα ή στον Μ. Αλέξανδρο. Πώς η μουσική τους υποστηρίζει τον θρύλο;

Πιο σύνθετες ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες

1. Κατά τη γνώμη σας, τι έκανε τους ανθρώπους των παλαιότερων κοινωνιών να δημιουργήσουν τους μύθους, τους θρύλους και τα λαϊκά παραμύθια; Εμείς σήμερα «φτιάχνουμε» θρύλους ή οι σύγχρονοι «θρύλοι» έχουν διαφορετική μορφή, και ποια;
2. Πώς μεταδίδονταν οι θρύλοι από γενιά σε γενιά και από τόπο σε τόπο *κάποτε*, και πώς (με ποια μέσα) συντηρούνται αναλλοίωτοι *σήμερα*;

3. Παρακολουθώντας το ντοκιμαντέρ «Οι τόποι των μύθων», πώς πιστεύετε ότι δημιουργήθηκε στην αρχαιότητα ο μύθος της Γοργόνας; Πώς αργότερα, μετά τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου, η Γοργόνα «έγινε» αδελφή του Μ. Αλεξάνδρου και έφτασε έτσι ως τις μέρες μας με τον ομώνυμο θρύλο;
4. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου έγινε θρύλος και πώς ο θρύλος αυτός διαδόθηκε όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες, και έφτασε ολοζώντανος μέχρι τις μέρες μας;
5. Ποιος είναι ο αφηγητής σε καθένα από τα κείμενα που μελετήσατε (λαϊκοί θρύλοι, διήγημα Καρκαβίτσα, ποίημα Ελύτη); Σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση; Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην αφηγηματική δομή των λαϊκών και των επώνυμων κειμένων;
6. Αφού συγκρίνετε τους λαϊκούς θρύλους με το διήγημα του Καρκαβίτσα, να προσδιορίσετε γενικά τους τρόπους με τους οποίους ένα λαϊκό αφήγημα (θρύλος) μετατρέπεται σε επώνυμο αφήγημα (διήγημα).
7. Διαβάζοντας όλα τα κείμενα της διδακτικής ενότητας
  - (α) συζητήστε και καταγράψτε (αν θέλετε) τα συμπεράσματά σας για τις τόσες πολλές ομοιότητες και τις τόσο μικρές διαφορές ανάμεσα στους θρύλους.
  - (β) Καταλήξτε σε γενικά συμπεράσματα για το πώς αξιοποιούν τη λαϊκή αφηγηματική παράδοση οι επώνυμοι συγγραφείς και καλλιτέχνες στα έργα τους.
  - (γ) Συζητήστε τα συναισθήματα που σας προκάλεσαν οι λαϊκοί θρύλοι αλλά και οι «μεταμορφώσεις» τους σε λογοτεχνικά και εικαστικά έργα.
8. Τι πιστεύετε διατηρεί μέσα στους αιώνες το ταξίδι των θρύλων και των μύθων από στόμα σε στόμα αλλά και στο έργο νεότερων συγγραφέων και καλλιτεχνών;

Δημιουργική γραφή - έκφραση

1. Συμπληρώστε με τον δικό σας τρόπο, το σύντομο απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Στρατή Μυριβήλη *Η Παναγιά η Γοργόνα*. Θα σας βοηθήσει η φωτογραφία του εξωφύλλου του μυθιστορήματος, που βρίσκεται κάτω από το κείμενο.
2. Προσπαθήστε, με όποιο μέσο επιθυμείτε (ζωγραφική, γλυπτική, ποίηση, τραγούδι, κολάζ κ.ο.κ.), να δημιουργήσετε τη δική σας νεράιδα ή γοργόνα.

Ερευνητικά σχέδια - Project

1. Στην Κύπρο οι νεράιδες λέγονται και ανεράδες ή ανεράες. Συγκεντρώστε κάποια στοιχεία γι' αυτές, όπως έφτασαν στις μέρες μας μέσω της προφορικής παράδοσης, ρωτώντας άτομα του περιβάλλοντός σας. Εξετάστε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους με τις νεράιδες του τέταρτου θρύλου.
2. Να οργανώσετε και να διενεργήσετε μια μικρή έρευνα, για να διαπιστώσετε πόσοι άνθρωποι του περιβάλλοντός σας γνωρίζουν και από πού, την ιστορία της γοργόνας και του Μ. Αλεξάνδρου. Συζητήστε τα συμπεράσματά σας στην τάξη.

Προτεινόμενο υποστηρικτικό – πληροφοριακό υλικό*

Μύθοι, θρύλοι, (λαϊκά) παραμύθια

Το λαϊκό παραμύθι είναι μία φανταστική προφορική διήγηση. Διαφέρει από τον μύθο, γιατί αυτός είναι μια αλληγορική διήγηση, που έχει στόχο την ηθική διδασκαλία. Διαφέρει και από τον θρύλο, καθώς αυτός αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο (ιστορικό) γεγονός ή πρόσωπο ή τόπο, και ο λαός τον πιστεύει ως αληθινό.

Το παραμύθι συγκινεί και ψυχαγωγεί όλους τους λαούς της γης από τα πανάρχαια χρόνια. Η υπόθεσή του δεν δεσμεύεται από τόπο και χρόνο και τα πρόσωπά του είναι φανταστικά. Στα παραμύθια συναντάμε πλήθος από απίθανα και απίστευτα γεγονότα.

Μύθοι, θρύλοι, (λαϊκά) παραμύθια: Αυτά όμως που για τον σημερινό άνθρωπο είναι φανταστικά, για τον πρωτόγονο αποτελούσαν τον αληθινό του κόσμο, όπως αυτός τον έβλεπε ή όπως τον εξηγούσε απλοϊκά. Όλος ο κόσμος του πρωτόγονου ανθρώπου, η θεωρία του για τη γέννηση του κόσμου, ο φόβος του για τα διάφορα φυσικά φαινόμενα, η πίστη του στη μαγεία, στη δεισιδαιμονία και στις υπερφυσικές ικανότητες των μάγων, η στενή του σχέση με τα ζώα, τα οποία θεωρούσε συντρόφους, τα όνειρα που τον μετέφεραν σε άγνωστους τόπους με τρόπο ανεξήγητο, πέρασε μέσα στους μύθους, τους θρύλους και τα (λαϊκά) παραμύθια.

Χρειάζεται όμως να γίνει διάκριση μεταξύ λαϊκού και λόγιου παραμυθιού (ή μύθου), εφόσον οι δύο μορφές συνυπήρξαν και αλληλεπιδράσαν στην Ευρώπη από τα μέσα του 14^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα.

Στο τρυφερό λίκνο του λαϊκού πολιτισμού, γεννήθηκαν από τα αρχαία χρόνια και διατηρήθηκαν εξελισσόμενες μέχρι σήμερα, ιστορίες με μυθολογική (μύθοι) αλλά και ιστορική βάση (θρύλοι), που έθρεψαν γενιές και γενιές Ελλήνων, σε χρόνια δύσκολα, διατηρώντας παραδόσεις και ιστορικές μνήμες που αλλιώς θα είχαν σβήσει από τη μνήμη ενός λαού που ταξιδεύει σαν βαρκούλα στα ταραγμένα νερά μιας Ιστορίας 10000 χρόνων.... Οι ιστορίες αυτές είναι οι θρύλοι του τόπου μας...

Γοργόνα

Η ακριβής μορφή της μυθικής γοργόνας διαφέρει αρκετά από τόπο σε τόπο και από εποχή σε εποχή. Υπάρχουν περιγραφές για γοργόνες, στις οποίες η εμφάνισή τους δεν είναι ούτε ανθρώπου ούτε ψαριού. Άλλες δίνουν την κλασική μορφή

(από τη μέση και πάνω ανθρώπου και από τη μέση και κάτω ψαριού), αλλά και πάλι διαφέρουν πολύ. Μάλιστα η ουρά της γοργόνας είναι κάτι που διαφέρει πάρα πολύ στις διάφορες απεικονίσεις. Έχουν βρεθεί απεικονίσεις με ουρά ψαριού, άλλες που είναι πιο κοντά στου δελφινιού και, τέλος, υπάρχουν γοργόνες με δύο ουρές (σαν να ήταν πόδια).

Ωστόσο, ο θρύλος της γοργόνας είναι εκείνος με τον οποίο οι Έλληνες είναι περισσότερο εξοικειωμένοι -μεγαλωμένοι θα έλεγε κανείς μαζί του- είναι αυτός της γοργόνας που σταματάει τα καράβια και ρωτάει με πόνο αν ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος και, όποτε πάρει αρνητική απάντηση, προκαλεί τρικυμία και βουλιάζει το καράβι. Όταν, όμως, πάρει την απάντηση (πλέον δεν πρέπει να υπάρχει έλληνας ναυτικός που να μην την ξέρει):

---

* Είναι ευνόητο ότι το πληροφοριακό υλικό που ακολουθεί απευθύνεται κατά βάση στους εκπαιδευτικούς, και εναπόκειται στη διακριτική τους ευχέρεια να αξιοποιήσουν στοιχεία του για να κατατοπίσουν τους μαθητές τους, εφόσον το κρίνουν χρήσιμο για τις ανάγκες της διδασκαλίας.

«Ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει», νιώθει αγαλλίαση και αφήνει το καράβι να φύγει.

Είναι η αδερφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου που κατά τη λαϊκή παράδοση, όταν ο αδερφός της βρήκε το θάνατο νερό, ζήλεψε και το ήπια εκείνη, με αποτέλεσμα ο Αλέξανδρος να την καταραστεί. Ή κατά μία άλλη εκδοχή ο Αλέξανδρος της ανέθεσε να βρει το θάνατο νερό κι εκείνη το βρήκε. Αλλά, καθώς το πήγαινε στον αδερφό της, έπεσε, σκορπώντας όλο το νερό. Τότε από τη θλίψη της που ο αδερφός της έχασε εξαιτίας της την αθανασία, προσπάθησε να αυτοκτονήσει, πέφτοντας στη θάλασσα. Οι θεοί, όμως, τη λυπήθηκαν και τη μεταμόρφωσαν σε γοργόνα -μισή γυναίκα, μισή ψάρι- και από τότε προσπαθεί να καθησυχάσει τις τύψεις της, ζητώντας απ' τα περαστικά πλοία να μάθει, αν ζει ο αδερφός της...

Βουκεφάλας

Αλλά οι θρύλοι δεν περιορίζονται μόνο στην αδερφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Έτσι, σύμφωνα με θρύλους που μετέφερε ο Μάρκο Πόλο, ο Βουκεφάλας, το μεγαλοπρεπές άλογο του Αλεξάνδρου ήταν ένας μυθικός μονόκερος. Μάλιστα, στο Badakshan υπήρχαν οι απόγονοι του Βουκεφάλα, άλογα που όλα είχαν ένα κέρατο στο μέτωπό τους. Ο ιδιοκτήτης τους, όμως, αρνιόταν να παραχωρήσει κάποια από τα άλογα στον βασιλιά κι εκείνος τον σκότωσε. Τότε η γυναίκα του, για να εκδικηθεί τον βασιλιά, σκότωσε όλα τα άλογα. Κι έτσι εξαφανίστηκαν οι μονόκεροι.

Μέγας Αλέξανδρος

Η μεγαλειώδης προσωπικότητα του Αλεξάνδρου (ιστορικό πρόσωπο) δεν άφησε ασυγκίνητους ούτε τους μουσουλμάνους, αφού πολλοί μελετητές υποστηρίζουν πως η παρουσία του Αλέξανδρου είναι αισθητή ακόμη και στο Κοράνι. Συγκεκριμένα, πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι ο ήρωας του Κορανιού, Dhul-Qarnayn (القرن بين ذو), του οποίου η ιστορία καλύπτει 16 στίχους του Κορανιού, είναι στην ουσία ο Μέγας Αλέξανδρος. Μάλιστα, ο ήρωας αυτός θεωρείται από τους μουσουλμάνους προφήτης, ενώ κάποιοι άλλοι ερευνητές πιστεύουν ότι το Dhul-Qarnayn είναι ένα αρχαίο επίθετο που απέδιδαν στον Αλέξανδρο και σημαίνει «αυτός που έχει δυο κέρατα» (σε κάποιες απεικονίσεις του, ο Αλέξανδρος εμφανίζεται με δυο κέρατα).

Σύμφωνα με την αφήγηση του Κορανιού, εβραίοι ραβίνοι προκάλεσαν τον Μωάμεθ να αποδείξει ότι ήταν προφήτης, απαντώντας σε τρεις ερωτήσεις τους. Η μία από αυτές του ζητούσε να μιλήσει για έναν άντρα των αρχαίων χρόνων που ταξίδεψε πολύ κι έφτασε την ανατολή και τη δύση του κόσμου. Μετά από 15 μέρες, ο Μωάμεθ απάντησε ότι ο άντρας αυτός ήταν ο Dhul-Qarnayn, που σύμφωνα με μουσουλμάνους ιστορικούς, είναι ο Μέγας Αλέξανδρος, ο οποίος επειδή ήταν βασιλιάς και της Περσίας και της Ελλάδας, αποκαλούνταν «δικέρατος» (οι δύο άκρες του κόσμου).

Μάλιστα, στην αφήγηση για τον Dhul-Qarnayn αναφέρονται θρύλοι οι οποίοι περιβάλλουν τον Αλέξανδρο στην παράδοση και άλλων λαών, όπως είναι οι Εβραίοι και οι Σύριοι. Ένας τέτοιος θρύλος είναι αυτός των πυλών της Κασπίας, όπου σύμφωνα με έναν θρύλο των Συρίων, ο Αλέξανδρος, όπως αφηγείται στη μητέρα του, παρακάλεσε τον Θεό να φέρει κοντά τα δύο βουνά, ανάμεσα στα οποία έχτισε ένα τείχος από σίδηρο, ώστε να εμποδίσει τις ορδές των Gog και Magog (Σκύθες) απ' το να εισβάλουν στη γη.

Ο θάνατος του Μεγάλου Αλεξάνδρου

Θρύλοι τυλίγουν και τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Έτσι, σύμφωνα με τον βυζαντινό θρύλο, που αναπαράγεται από ισπανικούς, σερβικούς και αγγλικούς μύθους του Μεσαίωνα, την ώρα που ο Αλέξανδρος επέστρεφε στη Βαβυλώνα, γεννήθηκε ένα βρέφος μισό ζωντανό, μισό νεκρό: το ανθρώπινο κομμάτι ήταν νεκρό, ενώ το ζωντανό κομμάτι είχε τη μορφή τέρατος. Οι μάντεις του Αλέξανδρου το ερμήνευσαν ότι ο Αλέξανδρος θα πεθάνει και οι επίγονοί του θα κυριαρχήσουν. Ο Αλέξανδρος διέταξε να αποτεφρώσουν το τέρας.

Οι υπόλοιποι μεσαιωνικοί θρύλοι ακολουθούν το πρότυπο της βυζαντινής εκδοχής για τον θάνατο του Αλέξανδρου, ποικίλλοντας στα πρόσωπα που βρίσκονται γύρω από την κλίνη του θανάτου (περιλαμβάνοντας την Ολυμπιάδα, τον Αριστοτέλη, ακόμη και τον Βουκεφάλα (!) που λιώνει με τις οπλές του τον δολοφόνο του αφέντη του) και στα φυσικά φαινόμενα που συνοδεύουν το χαροπάλεμα του μακεδόνα βασιλιά: μια βίαιη θύελλα χτυπά τη Βαβυλώνα, συνοδευμένη από σεισμό και μια ολική έκλειψη ηλίου! Αλλά ο πιο τραβηγμένος θρύλος για τον θάνατο του Αλέξανδρου γράφτηκε από έναν Δανό καλόγερο, τον Jacob van Maerlant, το 1260 μ.Χ. Σύμφωνα με αυτόν, ο Αλέξανδρος ανακοινώνει ότι αυτός ο κόσμος δεν είναι αρκετός για τις κατακτήσεις του και θέλει να κατακτήσει άλλους κόσμους. Έτσι οργανώνεται ένα σχέδιο δολοφονίας του όχι στη γη, αλλά στην Κόλαση (!!). Τα πλάσματα της Κόλασης ετοιμάζουν ένα δηλητήριο ικανό να φέρει το τέλος της ζωής του Αλέξανδρου και το παραδίδουν στον Αντίπατρο. Στο μεταξύ, ο Αλέξανδρος, μαζί με τον νέο σύμμαχό του, τον βασιλιά Πώρο, εκστρατεύουν στην Ινδία σε μέρη που δεν επισκέφτηκε ούτε άνθρωπος ούτε Θεός. Εκεί βρίσκουν δυο δέντρα: το δέντρο του ήλιου και το δέντρο της σελήνης, τα οποία ψιθυρίζουν το μήνυμα του επερχόμενου θανάτου του. Μετά από αυτό, επιστρέφει στη Βαβυλώνα, όπου δέχεται τις πρεσβείες από τη Γαλατία, την Ισπανία, τα Βρετανικά νησιά, την Ιταλία, τη Νορβηγία και τη Δανία.

Το επόμενο πρωί, η μέρα διστάζει να ξεκινήσει. Ο Αλέξανδρος πίνει δηλητηριασμένο κρασί. Στο νεκροκρέβατό του λέει στους στρατιώτες του ότι τώρα έχει μια πιο σημαντική αποστολή: τέσσερις γίγαντες σκοπεύουν να κατακτήσουν τον ουρανό και να εκθρονίσουν τον πατέρα του τον Δία. Γι' αυτό οι θεοί τον κάλεσαν να έρθει προς βοήθεια του πατέρα του. Δίνει το δαχτυλίδι του στον Περδίκκα και πεθαίνει. Βλέπουμε, λοιπόν, πως η προσωπικότητα του Αλέξανδρου υπήρξε τόσο καταλυτική, ώστε να κυριαρχήσει στη λαϊκή παράδοση όχι μόνο των λαών που γνώρισαν το πέρασμά του, αλλά και όσων έμαθαν αργότερα για τον μεγάλο Έλληνα. Μάλιστα, αν κρίνουμε από τον αριθμό των βιβλίων, επιστημονικών και μυθιστορημάτων, που εξακολουθούν να γράφονται ακόμη και στις μέρες μας για τον Αλέξανδρο, η μορφή του νεαρού βασιλιά θα συνεχίσει να εξιτάρει και να μαγεύει τη φαντασία των ανθρώπων και στο μέλλον. Ίσως, τελικά, αυτό να είναι που έκανε τον Αλέξανδρο Μέγα.

Δώρα Σπυρίδου, Φωτεινή Χ. Γιαπουτζίδου

